

ПОЛІТИЧНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

Проаналізовано сутність політичної невизначеності, яка виступає атрибутом політичного життя будь-якого суспільства та світу загалом. Охарактеризовано тенденції політичної невизначеності в умовах сучасного глобального світу. Визначено основні тренди, що породжують стан невизначеності розвитку сучасного глобального світу.

Ключові слова: політична невизначеність; глобалізація; глобальна політична система.

Актуальність проблеми. Процесом, що істотно впливає на політику всіх держав світу, незалежно від рівня їхнього політичного, економічного або соціокультурного розвитку, сьогодні є глобалізація.

Сучасна епоха характеризується наростанням загальнопланетарної взаємодії людства, яке виявляє собою єдину світову систему, усі частини якої знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Глобалізація світу виявляється як у загостренні глобальних проблем сучасності, так і в досягненні високого рівня інтегрованості світової спільноти, за якого стан та розвиток будь-якої держави все більше залежить від стану і зміни світу в цілому. Навпаки, успіх у вирішенні проблем людства виявляється в прямій залежності від активності та узгодженості дій окремих держав і народів світу.

На сьогодні далеко не всі аспекти глобалізації виявилися повною мірою, не стали зрозумілими всі можливі аспекти та наслідки цього складного процесу. Є можливість говорити лише про певні тенденції.

Поряд із цим досить актуальним залишається питання, що пов'язане з виявом політичної невизначеності в умовах відносної стабільності чи нестабільності в сучасному світі.

Як визначає С. Шергін, «комплексне наукове осмислення динамічних процесів глобалізації не допускає науково-галузевих обмежень. Спроби розглянути глобалізацію як статичне явище або з позицій економічної, політичної чи соціологічної теорій призводять до спрощених оцінок і некоректних прогнозів» [12].

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемами глобалізації займалися такі вчені, як: В. Андерсон, М. Арчер, З. Бауман, Е. Гідденс, Ф. Джеймсон, Ч. Доран, М. Кастельс, Дж. Маклін, Дж. Най, М. Олброу, К. Омас, Р. Робертсон, Дж. Розенау, Ч. Тайлор, Д. Хелл та інші.

Дослідженням глобалізаційних процесів в Україні присвятили свої праці українські вчені О. Білорус, В. Гесць, М. Гончаренко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Рум'янець, В. Рокоча та інші.

Метою статті є виявлення тенденцій розвитку глобального світу в умовах політичної невизначеності.

Виклад основного матеріалу. Під час виявлення та розгляду трендів сучасного глобального розвитку необхідно визначити фактори, які ускладнюють прогнозування глобалізації.

Такими факторами є:

– дефіцит стратегічних складових, здатність абстрагуватися від поточної суспільно-політичної ситуації та кон'юнктури;

– недостатнє наповнення предметно-практичними елементами і рекомендаціями щодо своєчасної та ефективної реалізації прогнозних висновків;

– невизначеність суспільно-політичного середовища [7].

Останній фактор особливо обговорюється, і науковому, політичному і громадському дискурсі сформувалося значна кількість епітетів, що характеризують нашу епоху як непередбачувану: «століття біфуркацій», «суспільство ризику», «період нестабільності», «світовий безлад», «епоха стратегічної нестабільності» або «глобальної історичної біфуркації» тощо [7].

Тому потрібно висвітлити поняття «невизначеність» та джерела невизначеності, які ускладнюють прогнозування глобалізації.

Отже, невизначеність означає недолік інформації про ймовірні майбутні події.

Джерел невизначеності декілька, але, перш за все – це неповнота, недостатність знань про всі нюанси існування, функціонування, розвитку та взаємодій політичної системи певної держави.

Інше джерело невизначеності – це випадковість, те, що в подібних умовах відбувається неоднаково, що заздалегідь не можна передбачити.

Є і третя причина невизначеності – протидія.

Тому, виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що існує безліч сценаріїв і варіантів глобального розвитку.

У ситуації глобальної невизначеності, яка є характерною для сучасності, у науковому дискурсі

існує багато намагань та спроб визначити тенденції розвитку політичної ситуації в глобальному світі XXI ст.

Політична глобалізація є відображенням динаміки політичних процесів у глобальній політичній системі, яка формується [11].

У процесі трансформації світу від біполярного до монополярного, а потім до багатополлярного, від моноцентричності до поліцентричності, виявляються нові просторові характеристики геополітичного глобального світу [2].

На сучасному етапі можна спостерігати підвищення динаміки світових політичних процесів, зміну конструкції глобального світу, формування нових блоків, загострення суперництва, в результаті чого виникає можливість формування нових центрів сили.

Багато експертів вважають, що у XXI ст. найбільш імовірним буде сценарій повільного руху до багатополлярного поліцентричного світу.

Сучасні політичні реалії наочно демонструють, якщо США будуть змушені зосередити свої різноманітні ресурси на стримуванні або протистоянні з Китаєм та Росією, і, одночасно, на стримуванні радикального ісламу, то це забезпечить можливість групі держав, які накопичили достатній економічний, військовий та дипломатичний потенціал, претендувати на статус «центрів сили» глобального світу [5].

Великі регіональні держави безсумнівно використовують будь-яку можливість для реалізації власних стратегічних цілей, зокрема, досягнення більшої політичної автономії та контролю над стратегічно важливим для них геополітичним простором.

Глобалізаційні політичні процеси – це процеси, у результаті яких відбувається структурна трансформація світової політичної системи і поява нових глобальних політичних акторів, збільшення політичного взаємозв'язку і взаємозалежності між ними. Одночасно повинна змінюватися глобальна політична архітектура та ієрархія у міжнародних відносинах.

У результаті зростання кількості глобальних політичних акторів та їх втягування в глобалізаційні політичні процеси, світова політична система поступово буде трансформуватися в глобальну політичну систему.

Тенденції розвитку глобалізаційних політичних процесів – це вірогідні напрями розвитку, які пов'язані з їх трансформацією, нелінійністю та біфуркаціями політичної системи глобального світу. Саме зіткнення старих і нових тенденцій, трансформація світової політичної системи в систему глобальну породжує новий зміст глобалізаційних політичних процесів [3].

Сучасний світ є глобальним в економічному, інформаційному, екологічному аспектах, але залишається фрагментарним у політичному і соціокультурному відношеннях.

На сучасному етапі існує низка тенденцій, які можуть вплинути на подальшу конфігурацію у XXI ст.

Відбувається трансформація системи міжнародних відносин, зміна характеру і змісту міжнародних зв'язків і відносин, зміна геополітичного статусу окремих держав і глобальних акторів тощо.

У світовій політичній системі існує взаємодія глобалізаційних політичних процесів різного рівня: глобального і регіонального, глобального і локального, регіонального і локального. Ці процеси відбу-

ваються, перш за все, у фінансовій, торгівельній, інформаційній, екологічній сферах та, в останню чергу, – у політичній.

Через їх взаємодію і взаємозв'язок світ поступово набуває глобальної цілісності.

Побудова нової структури глобального світу у XXI ст. здійснюється на підставі визначення нового геополітичного статусу нових глобальних акторів.

Ієрархія глобального світу представлена певними структурними елементами, такими, як центри сили, претенденти на статус центру сили, глобальна держава, регіональна держава тощо. Боротьба за місце в цієї ієрархії, буде визначати перебіг світових політичних процесів у світі і майбутній сценарій його розвитку [6].

Очевидно, що глобальний світ формується як система підпорядкування, як жорстка ієрархія держав і політичних систем. Збільшення числа глобальних акторів посилить цю тенденцію. Наслідком формування нової структури глобального світу стане зміна його геополітичного ландшафту [10].

Однією з важливих тенденцій XXI ст., стане те, що рух до майбутнього буде відбуватися не в формі «зіткнення цивілізацій», як відзначив С. Хантінгтон, а в контексті природної в ринковому середовищі політичної конкуренції цивілізацій.

Наявність ядерної зброї може урівноважити відмінності в політичній вазі між відповідними країнами та блоками. Але її відсутність може поглибити ієрархічну дистанцію між певними політичними акторами.

США залишаються на сьогодні центром сили глобального світу та державою – світовим гегемоном.

За деякими прогнозами, США послаблять свої позиції у світі, але, на нашу думку, у найближчій перспективі ніхто не зможе стати абсолютним лідером. Сполучені Штати зосереджують в собі одночасно військове, фінансове, валютне, економічне, політичне, технологічне, ідеологічне і культурне лідерство. Жодна держава або група держав не зможе інтегрувати свої потенціали та не зможе з'єднати всі перелічені аспекти лідерства.

Одним із чинників формування нового глобального світу є десоверенізація держав [13].

По-перше, відбувається економічна десоверенізація в результаті інтеграційних регіональних процесів, коли національна держава відчужує частину свого суверенітету наднаціональним об'єднанням. Але відбувається і процес політичної десоверенізації. З огляду на роль США в НАТО і їх право вирішального голосу можна стверджувати і про процес військово-стратегічної десоверенізації національної держави.

Глобальний світ у його політичному аспекті в силу динаміки протікання глобалізаційних процесів буде характеризуватися зміною ієрархічних статусів глобальних акторів і нестійкістю глобальної ієрархії загалом.

Колишні центри сили і полюса глобального світу будуть поступатися новим, які більш динамічно розвиваються і мають певні конкурентні переваги щодо надбання даного статусу.

Ускладнення глобалізаційних політичних процесів має наслідком підвищення ступеня його нестійкості, тому підтримувати баланс сил і стратегічну стабільність буде складніше, ніж раніше.

Підвищення конфліктності є тією тенденцією, яка наочно демонструє про себе. Конфліктами охоплені багато регіонів глобального світу, і абсолютна більшість сучасних конфліктів пов'язана з боротьбою за розподіл обмежених ресурсів [8].

Міжнародні структури демонструють нездатність адекватно реагувати на виклики глобалізаційних політичних процесів. Вони створювалися і почали функціонувати в іншій історичній час, виконували інші функції. Ці функції не були пов'язані із завданням глобального контролю і глобального управління світовими політичними процесами. Тому можна констатувати відставання міжнародних інститутів управління і контролю за розвитком глобальної політичної системи від швидкості, динаміки і масштабів розвитку глобалізаційних політичних процесів.

У потужних політичних акторів може з'явитися можливість встановлювати свої правила, тестуючи інші країни на лояльність до себе та нав'язувати свої правила іншим акторам глобального світу, що знаходяться на нижчому щаблі глобальної ієрархії, доки не з'являться конкуренти, які зможуть бути претендентами на статус центру сили глобального світу.

При зростанні протиріч у результаті конкурентної боротьби між наявними центрами сили і претендентами на даний статус вестимуться війни з метою закріпити досягнутий статус у глобальній ієрархії, для інших – щоб витіснити конкурентів. Очевидно, що війни будуть проходити у форматі регіональних конфліктів і не на території суперників [5].

У глобальному світі в умовах підвищеної конфліктності зростатиме нестійкість глобальної політичної системи. Унаслідок цього геополітичні та економічні інтереси, на підставі яких будуються коаліції і блоки, будуть вельми динамічними, нестабільними.

У сучасному світі існує проблема скорочення суверенітету національної держави як прямий наслідок створення нових блоків і коаліцій, у багатьох з яких можуть бути сформовані свої наднаціональні органи управління [9].

Ці процеси приведуть до трансформації національного суверенітету, який стає більш слабким за рахунок делегування частини суверенітету різним міждержавним, наднаціональним і світовим утворенням.

Крім того, існує проблема наростання конфлікту між національними інтересами держави і глобалізацією, конфлікту, який буде особливо гострим у політичній сфері. Наприкінці ХХ ст. здавалося, що роль держави-нації починає зменшуватися в міру розвитку економічного аспекту глобалізації, посилення економічної взаємозалежності країн, зростання ролі ТНК, складання міжнародних фінансових ринків, інтернаціоналізації капіталу і бізнесу. Однак, у зв'язку з делегуванням все більшого числа функцій держави на наднаціональний рівень стає все більш очевидним, що є ряд серйозних проблем, які в межах міждержавних структур вирішити неможливо. Це питання і завдання, які зачіпають національні інтереси тієї чи іншої країни і вирішення яких залишається прерогативою саме національної держави.

Держави на певному історичному етапі не зможуть відмовитися від захисту своїх національних інтересів.

Тому національний інтерес є об'єктивним обмежувачем процесу політичної глобалізації.

У сучасному світі розгортається своєрідне змагання між традиційними демократичними державами, які розвивалися в рамках ліберально-демократичної моделі, і державами, які прийнято вважати з авторитарним політичним режимом.

Після низки світових фінансових криз ці останні демонструють свою економічну і політичну ефективність і є гідними конкурентами демократичних держав з ліберальною економікою.

Тобто, виявилось, що не тільки ліберально-демократичний шлях розвитку є успішним. Є перспективними і мають майбутнє в контексті глобальних трендів розвитку і авторитарні режими, де держава відіграє домінуючу роль в економіці і політиці [4].

У результаті розвитку процесів глобалізації, особливо економічного її аспекту, помітно прискорився розвиток периферії глобального світу. Очевидним стає факт переміщення полюса економічного зростання і фінансових потоків в Азіатсько-Тихоокеанський регіон, який ще недавно вважався периферією глобального світу.

Так, лідерами за темпами зростання ВВП є Бразилія, Індія, Індонезія, Китай, Малайзія, ПАР тощо.

Ці країни не тільки забезпечують світове господарство сировиною і промисловими товарами, але поступово стають інвесторами західних країн.

Зростання економічного розвитку і економічного вкладу країн глобальної периферії у світове господарство тягне за собою підвищення їх політичної ваги в глобальній політичній системі і статусу в ієрархії глобального світу.

Таким чином, серед центрів сили глобального світу ХХІ ст. будуть представлені не тільки західна, але й інші цивілізації.

Глобалізаційні політичні процеси справляють значний вплив на різноманітний і фрагментований ісламський світ, породжуючи тенденцію до зміцнення його єдності. Необхідність шукати адекватні відповіді на виклики глобалізації сприяють згуртуванню і своєрідного синтезу різних течій ісламу, якщо не в релігійно-догматичному, то в соціокультурному аспекті [1].

Глобалізація, яка сприяє єдності світової системи та інформаційно-комунікаційних технологій постає фактором, що сприяє формуванню своєрідної ісламської інтеграції та інтернаціоналізації зі своїми цілями і баченням глобальних проблем, яка активно протистоїть і протидіє вестернізації і глобалізації в її західному варіанті.

Підтримка чисельних мусульманських діаспор, що проживають у країнах Заходу, ісламських неурядових організацій, громадських центрів тощо може посилити політичні позиції і роль ісламського світу.

Підсумовуючи тенденції глобалізаційних політичних процесів, можна зробити **висновок** про варіативності глобального розвитку. Потенційно воно містить безліч можливих напрямків. Ця варіативність забезпечується великою кількістю різнохарактерних глобальних акторів, які прагнуть реалізувати свої економічні і геополітичні інтереси.

Список використаних джерел

1. Арістова А. Сучасні трансформації політичного ісламу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup2\(6\)/13.pdf](http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup2(6)/13.pdf). – Назва з екрана.
2. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / За загальною редакцією О. С. Влащука [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/2018_NISD_Bezpeka_Print-093bb.pdf. – Назва з екрана.
3. Войтович Р. В. Глобалізаційні процеси в сучасному світі : навч.-метод. матеріали / Р. В. Войтович, М. Т. Солоха ; уклад. Г. І. Бондаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybnyku/ee5b5efc-88dd-4070-ac8b-e64b11b6ff2a.pdf. – Назва з екрана.
4. Добровольська А. Б. Постіндустріальні тенденції світового розвитку та їх вплив на політико-трансформаційні процеси транзитивних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elibrary.ivinas.gov.ua/1152/1/Постіндустріальні%20тенденції%20світового%20розвитку%20та%20їх%20вплив%20на%20політико%20трансформаційні%20процеси%20транзитивних%20країн%20Nvdau_2015_22%282%29__8.pdf. – Назва з екрана.
5. Ильин И. В. Тенденции развития глобализационных политических процессов / И. В. Ильин, О. Г. Леонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-razvitiya-globalizatsionnyh-politicheskikh-protsessov>. – Назва з екрана.
6. Кіндратець О. Формування багатополосності світоустрою: можливі наслідки і перспективи / О. Кіндратець // Політичний менеджмент, № 1, 2011 р. – С. 143.
7. Липоватая М. С. Эффективность политических прогнозов в эпоху глобализации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/effektivnost-politicheskikh-prognozov-v-epoxy-globalizatsii>. – Назва з екрана.
8. Орлова Т. В. Сучасна політична історія країн світу – 2-е вид., доп. і переробл. / Т. В. Орлова. – К. ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. – 944 с.
9. Троян І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/10388/1/28.pdf>. – Назва з екрана.
10. Чубко Т. П. Глобалізація : поняття, вплив на сучасні державу і право [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10httpdip.pdf>. – Назва з екрана.
11. Чумаков А. Н. Теоретико-методологические основания исследований процессов глобализации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/teoretiko-metodologicheskie-osnovaniya-issledovaniy-protsessov-globalizatsii>. – Назва з екрана.
12. Шергін Сергій. Політологічні аспекти глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ePlO6Tn3HcgJ:social-science.com.ua/article/998+&cd=8&hl=ru&ct=clnk&gl=u a&client=opera>. – Назва з екрана.
13. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу : проблеми визначення / І. Яковюк // Вісник академії правових наук України. – 2004. – № 3. – С. 114–126.

K. Shkurenko,

V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Mykolaiv, Ukraine

**POLITICAL UNCERTAINTY AS A CHARACTERISTIC
OF THE DEVELOPMENT OF A MODERN GLOBAL WORLD**

The essence of uncertainty serves as an attribute of political life. It is indicated that today the issue is related to various manifestations of political uncertainty in conditions of relative stability or instability and crisis of world. The very nature of uncertainty is influenced by various aspects: uncertainty due to the fact that it is impossible to predict values of a factor with accuracy; transformation; unpredictable behavior of participants in a conflict of interests in politics.

The modern age is characterized by an increase in the planetary interaction of mankind, which means a single world system, all parts of which are in close interconnection and interdependence. The world globalization reveals itself both in the aggravation of today's global problems and in achieving of a high level integration of the world community, where the state and development of any state increasingly depends on the condition and the world changes as a whole. On the contrary, success in human problems solving represented in the direct dependence of the activity and coherence of the actions of individual states and peoples of the world.

Along with this the issue that is associated with the manifestation of political uncertainty in conditions of relative stability or instability in the modern world remains rather relevant.

In the process of transforming the world from bipolar to monopolar and then to multipolar, from monocentricity to polycentricity, new dimensional characteristics of the geopolitical global world are revealed.

At present one can observe increasing of dynamics of global political processes, changing the architecture of the global world, the formation of new units, the intensification of competition that result to formation of new centers of power.

Many experts believe that a slow moving to a multipolar polycentric world is the most likely scenario in the XXI century.

Key words: political uncertainty; globalization; global political system.

Рецензенти: Євтушенко О. Н., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв;
Шевчук О. В., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв.